

Hjalmar Söderberg:**JÉZUS BARABBÁS**
(Jägerstam hadnagy emlékirataiból)

I.

Gustav Mauritz Jägerstamnak hívnak jelen életemben; 1865-ben születtem a stockholmi Szt. Jakab gyülekezet tagjaként.

Családom hagyományaihoz híven ifjúságomat a katonai pályának szenteltem, éveken át hadnagy voltam az upplandi dragonyosok állományában, de személyes okokból idő előtt kiváltam. Ennek ellenére sok derék polgártársamnak ma, ősz fejjel is, „Jägerstam hadnagy” vagyok.

Néhány esztendeje Koppenhágában élek mint a Folyó-sétány 88 alatti ház tulajdonosa és lakója. A házból idővel valóságos kis svéd kolónia lett. A földszinten üzlethelyiségek vannak, a kaputól balra egy antikvárium, amelynek tulajdonosa, Josef Marin, földim és régi ismerősöm. Fiatal korában papnak tanult, de abbahagyta, mert nem sikerült az igaz hit birtokába jutnia, s teológiai tanulmányai csak még messzebb sodorták tőle. (Ez még akkor volt, amikor az volt a nézet, hogy egy papnak hinnie kell a keresztény tanításban, vagy legalábbis színleg, ami ma már nem látszik követelménynek odahaza, Svédországban.) Ezután néhány évig újságíró volt, mely hivatáshoz talán nem volt kellő érzéke, mert jelenleg könyvantikvárius itt Koppenhágában; ritka szerény életmódjának köszönhetően egész jól megél belőle. – A kaputól jobbra egy tojáskereskedés van „Columbus Tojásáruda” cégérrel, majd egy mosoda, „Vasko de Gama Vaskeri” felirattal. (Vasco *da* Gama volna helyesen, de a dánok megrögzött ellenszenvvel viseltetnek az a-betűvel szemben) Az első emeleten a „Jövő Reménysége” nevű beteg- és temetési pénztár tart fenn egy irodát. A második emeleten lakom én. A harmadikat ezideig ugyancsak magamnak tartottam fenn, és főleg vendégeket: látogatóba jövő rokonokat, barátokat és ismerősöket szoktam ott elszállásolni. Ám mióta kedves feleségem, Anna-Greta (született Pistolkreutz. Annak a Pistolkreutz tengernagynak a lánya, aki II. Oszkár alatt egyideig tengerészeti miniszter volt, de lejáratta magát a parlamentben, s ezért menesztették. Különb is sötét alak volt, ezt meg kell mondanom, ha „vérszerinti” apósom volt is) néhány éve meghalt spanyolkórban, megritkultak a látogatók, és most meghirdettem, hogy kiadom a lakást. A negyedik emeleten földim és jóbarátom Kasper mester rendezte be műtermét. (A fenébe is, *művésznek* kellett volna mondanom Kaspert – agyonüt, ha mesternek titulálom!) Néha megiszunk együtt néhány kevertet, többnyire nálam, de van úgy, hogy nála, időnként pedig a Nagy Tengerikígyó borházban (dánul Store Söslange) pár házzal odébb a sarkon.

Olykor Josef Marin is hozzánk csatlakozik, bár ő alig iszik valamit, amiért Kasper ki nem állhatja. (A magam részéről igen toleráns vagyok e téren.)

Mínhogy életem jó részét utazással töltöttem, négy világrészt bejárva és sokmindent megélve, ami azonban csak megrostálva volna alkalmas közzétételre, most, hajlottabb koromban, mint sokan mások, talán én is megírhatnám életem történetét. Mégsem ez a szándék vezetett, amikor tollat fogtam – e szerzőszámhoz a lehető legritkábban nyúltam korábbi életemben. Mindaz, amit e mostani testetöltésem alatt átéltem, túl jelentéktelen ahhoz, hogy a nagyközönség érdeklődésére számot tarthatna.

Manapság a felvilágosult emberek közt aligha akadna sok – már az olyanok közt, akik csak egy kicsit is haladnak a korról –, aki egy könnyed vállvonással elintézné a lélekvándorlás és a korábbi lét régi tanát. Úgy húsz évvel ezelőtt egy szíriai és palesztinai utammal kapcsolatban ébredtem rá fokozatosan az ősi hiedelem igazságára, mely az ókorban nagyon el volt terjedve. A szemem elé táruló tájak látványa valami módon ismerősnek tűnt, különösen mikor Galileát jártam, de Jeruzsálemben és környékén is. Egy barátom volt az útitársam, aki a keleti nyelvekkel foglalkozott, s már nevet is szerzett e téren, amikor a korai halál elragadta. Megesik velem néha, mint annyi mással is, hogy álmomban beszélek. Egy éjszaka – Damaszkuszban történt, az Abdul Hamid Grand Hotelben, abban az „Egyenes utcában”, melyről szó esik az Apostolok Cselekedeteiben (mármint az utcáról, nem a szállóról) – hirtelen egy izgalmas, eseményekben gazdag s egyben szokatlanul összefüggő álomból ébredtem. Persze én magam voltam ennek az álomnak a főszereplője – ahogy az már lenni szokott – de ez az „én magam” nem G. M. Jägerstam volt, hanem egy bizonyos Ruben bar-Jona. Az álomban szereplő személyek között volt egy Jezsua nevű is, akiben furcsa módon azonnal fölismertem Jézust, annak ellenére, hogy egyáltalán nem hasonlított a középben elválasztott apródfrizurás, ikerszakállas hagyományos Jézusképmásokra. Amikor fölébredtem, útitársam is ébren volt – én ébresztettem föl, mert hangosan beszéltem álmomban. Tőle tudtam meg, hogy hosszú tirádákat eresztettem meg – arámiul! Egy olyan nyelven, amelynek egyetlen szavát sem ismertem jelenlegi létállapotomban – vagy egyet mégis: az apa jelentésű „abba” szót, amit az iskolában tanultunk. No meg az „áment”, természetesen.

Rövidre fogva: ez utazás folyamán lassan-lassan világossá vált számomra, hogy egy korábbi életemben Jézus kortársa és földije voltam – galileai zsidó, mint ő –, és azon a vidéken laktam, ahol ő élt és működött. Nos tehát ebből a korból való emlékeimet – amennyire évek során sikerült fölidéznem és tudatosítanom őket – szándékozom most írásba foglalni és nyilvánosságra hozni.

Rám, aki személyesen – bár sajnos eléggé felületesen – ismertem Jézust, érthető módon meglehetősen komikus hatással van, hogy némelyek történeti létezését is kétségbevonják. De mégha eltekintek is a kivételes helyzettől, melyet ebben a vonatkozásban elfoglalok, akkor sem hiszem, hogy okom volna kételkedni abban, hogy Jézus valóban élt. Hisz mindnyájan olvastuk Márk evangéliumában (mely Josef Marin állítása szerint a legrégebb), a hatodik rész elején, hogy Jézusnak négy fivére volt, név szerint felsorolva, azonkívül még nővérei is. Felfoghatatlan, miért adta volna a szerző egy kiagyalt Jézusnak ezeket a testvéreket, mikor azoknak a világon semmi közük sincs az ő sztorijához, s még csak nem is tartoznak Jézus hívei közé, sőt (miként az anyjuk is) eszelősnek tartották őt.

Egyébként magam is elég jól ismertem néhányat e fivérek közül. A legfiatalabb, Simon, egykorú játszópajtásom volt. S ami a lányokat illeti, elárulhatom, hogy a legidősebbet Juditnak hívták, a legfiatalabbat pedig, aki igazán csinos teremtés volt, Rutnak. A többiekre nem emlékszem.

Most hát rátérek jelenlegi időszámításunk kezdete tájáról való emlékeim fölidézésére.

II.

Én, Ruben bar-Jona (Jona vagy Jónás fia) Galilea Kapernaum nevű városkájában, a Genezáreti tó partján születtem, mintegy tíz évvel a nagy Heródes király halála után. Korai gyermekésem emlékei közé tartoznak apámnak mélységes alattvalói tisztelettől és őszinte csodálattól áthatott elbeszélései e kiváló uralkodóról, akinek érdeme nemcsak a jeruzsálemi templom újjáépítése – pompázatos modern stílusban, korintusi oszlopokkal az elő- és háttérben –, hanem az is, hogy egy súlyos éhínség idején vagyona jó részének fölládozásával sietett éhező alattvalóinak megmentésére, személyesen hajtotta végre s ellenőrizte az élelmiszerkiosztást, hogy elejét vegye minden sikkasztásnak és lopásnak. Apám azonban, aki a farizeusok pártjához tartozott, sohasem ment el odáig, hogy – mint akkoriban sokan mások – Heródes királyban lássa az Izraelnek megígért Messiást.

Apám írástudó volt, de mint az értelmiség tagjai általában – még Jeruzsálemben is, hát még a félreeső vidéki helységekben! – saját kétkezi munkájára volt utalva megélhetéséhez. Már gyermekkorától kezdve kitanulta a szabómesterséget, majd miután elköltöztünk Kapernaumból Galilea újonnan épült székvárosába, melyet az országrész fejedelme (Heródes Antipas, Heródes király egyik fia) Tiberiásnak nevezett el a császár tiszteletére, apámnak sikerült ebben a modern és rohamosan fejlődő városban egy jövedelmező szabóságot összedolgoznia, úgyhogy családunk nemsokára a város legvagyonosabbjai közé számított.

Természetesen engem is kiképeztek az apai mesterségre. Szinte hallom megboldogult apám sokszor ismételt szavait: „Aki nem tanítja mesterségre a fiát, az a rablómesterségre tanítja.”

Apám sokszor tíz alkalmazottal is dolgozott. Munkásai közt egy sem volt vásárolt rabszolga – apám elvből nem akart rabszolgát, bár igazán megengedhetne volna magának –, valamennyien szabad iparosok vagy földművesek fiai voltak, s mindig akadt köztük néhány, aki a munka mellett tanult is, s apám vezetésével egyidejűleg sajátította el a szabómesterség minden csínját-bínját, s nyert beavatót az írásmagyarázat és az óhéber nyelv titkaiba.

Az efféle, hogy úgy mondjam, „munkásdiákok” közül gyermekkoromból különösen egy Jezsua, vagy ahogy manapság nevezik: Jézus nevű fiatalemberre emlékszem. Egy József nevű kőművesmester volt az apja, aki egy közeli faluban lakott, de állandóan Tiberiásban kapott munkát a városépítés legszorgosabb éveiben; apám házat is ő építette. Jézust, aki apja mesteriségét már kitanulta, jóeszünek tartották, ezért adták be apám mellé tanulóknak. Tizennyolctizenkilenc éves lehetett akkor. Pontosán nem emlékszem, mennyi időt töltött nálunk. Apám igen meg volt vele elégedve, legalábbis az elején – később azonban megváltozott a véleménye. Úgy emlékszem, hogy apám a szorgalmában talált kívánnivalót, és kissé labilisnak tartotta a jellemét. A szabósághoz legalábbis semmi kedvet sem mutatott Jézus, s egy idő múlva vissza is tért apja mesteriségéhez.

Legifjabb öccse, Simon, aki egykorú volt velem, mint már említettem, játszótársam és jópajtásom volt akkoriban.

Körülbelül ezzel egyidőben egy Juda nevű Messiás, akit „zelóta”-ként emlegettek, keltett nyugtalanságot Galileában; és mikor Jézus egy ízben hetekre eltűnt, úgyhogy senki sem tudta, merre jár, testvérei (ezt Simontól hallottam) attól tartottak, hogy Juda bandájához szegődött fönn a hegyek közt. Erről azonban semmi biztosat nem tudok.

(Juda felkelése persze elbukott. Hogy vele magával mi történt, arra nem emlékszem, de két fiát elfogták és megfeszítették. Párthívei azonban még jóval később is bizonytalanná tették a hegyvidéket.)

Tizenkét éves koromban első ízben kísérhettem el apámat és bátyáimat Jeruzsálembe, ahová évenként szoktak zarándokolni a húsvéti ünnepek alatt. A szent városnak e meglátogatása során vásárolta meg apám egy templomtéri ötvösműhelyben azt az egyetlen értékesebb dísz tárgyat, melyre az én egyébként meglehetősen egyszerű gyermekkori otthonomban emlékszem: a jeruzsálemi templom színezüstből készült, nagy művészettel kivitelezett pontos modelljét. Ez amolyan házioltár szerepet töltött be aztán otthonunkban.

E húsvét alkalmával, mint később is annyiszor, anyai nagybátyámnál, József-nél laktunk, aki a jeruzsálemi templom papja volt, és az igaz hithez való tántoríthatatlan ragaszkodása, jellemszilárdsága miatt a Kefás illetve Kajfás, vagyis a „szikla” melléknevet kapta. Hazatérésünk után kevés idővel levél útján értesültünk arról, hogy a római helytartó József nagybátyámat nevezte ki főpapnak és a Nagy Tanács elnökének!

Tizennyolcadik évemben nagy változás történt az életemben. Szokásos évi Jeruzsálem-járásunk alatt ez alkalommal szokatlanul sok rokonunkkal találkoztunk.

Mindenekelőtt természetesen, mint mindig, főpap-nagybátyámat láttuk viszont, akinél szokás szerint megszálltunk, s aki ezúttal is hagyományos svéd – ej, mit nem mondok – hagyományos zsidó vendégszeretettel fogadott bennünket.

Találkoztunk továbbá apámnak egy élemedett nagybátyjával, Jehozsua rabbi-val, aki a messzi Babilonból érkezett, mesterségére nézve uszályhajós volt, különben apámhoz hasonlóan írástudó. (Nemzetségünk azon előkelő családoknak egyikétől származott, akiket annak idején Nebukadnezár király a babiloni fogságba hurcolt. Máig szép számmal voltak ott rokonaink.) Jehozsua apó keserű-szomorú ember volt; könnyek közt ecsetelte az egykori világváros hanyatlását. A város legnagyobb része romokban hevert, büntetlenül dúlták a rablók és banditák a pártuskirály gyenge kormányzása alatt, a vízvezetékek és csatornák tönkrementek, s így ami még megmaradt a városból, az is a pestis állandó fészke volt. Apám gyűjtést kezdeményezett a rokonok közt, hogy a szegény öregember ősei földjén tölthesse hátralévő napjait.

Találkoztunk még apám három fivérével is.

Naftali bácsi, a legidősebb, hajótulajdonos és kereskedő volt Marseille-ben, vagy ahogy akkor nevezték: Massiliában. Egyik hajójával érkezett Galliából Judea partjaira, Caesaria kikötőjébe fiának Jonának társaságában, aki a bárkát kormányozta.

Simon bácsi aranyműves és régiségkereskedő volt Rómában. Először egy kis műhelyt nyitott Puteoliban (jelentős kereskedőváros volt ez akkoriban, Nápolytól nem messze), ahol máig tartott fenn egy fiókvállalatot egyik fia vezetése alatt, s volt neki ott egy csinos nyaralója is. (Hosszú időn át lakott is benne egyébként, minthogy az antiszemita Tiberius császár időnként kitiltotta Rómából a zsidókat.)

Efraim bácsi, apám legfiatalabb fivére Alexandriából érkezett, ahol egy nagy könyvmásoló műhelye volt; száz meg száz másoló rabszolgát foglalkoztatott; egyike volt a legtekintélyesebb könyvkereskedőknek ebben a tudós és irodalomkedvelő világvárosban. Efraim bácsi, akinek három lánya volt, de nagy bánatára egy fia sem, rögtön jóindulatú érdeklődést mutatott irántam. Azt javasolta apámnak, hogy hadd kövessem én őt Alexandriába, ahol tökéletesíthetném neveltetésemet, és a legkiválóbb tanítók vezetésével, kifinomult tudósi és irodalmi körökkel érintkezve nyerhetnék korszerű, színvonalas kiképzést.

Hogy megdobbant az én szívem erre a javaslatra! Alexandria – a világ fővárosa! (Mert mi keletiek még mindig annak tekintettük, és utáltuk Rómát.)

Apám, aki nem ok nélkül gyanakodott, hogy Efraim bácsit jobban érdeklik a görög filozófusok és költők, mint Mózes és a próféták, nemigen volt elragadtatva ettől a javaslattól, és csak miután drága anyám könnyek közt esdekelt, hogy ne állja útját fia jövőjének, adta meg sóhajtozva beleegyezését. Még aznap vehettem

magamnak a Felső Piac utca egyik bazárjában egy zöld útikalapot – ez volt életem első kalapja, mely fejemet nyomta – nagyjából olyan volt, mint a görögök Her-mész istenéé, ahogy ábrázolni szokták, csak persze szárnyak nélkül.

Ugyanabban a boltban vett nekem anyám egy vastag, virágos útitakarót is (a lydiai Szardész híres gyártmányaiból), hogy legyen mibe burkolóznom, ha hideg szelek fújnak a tengeren.

Mert magától értetődött, hogy tengeri úton, Naftali bácsi bárkájával megyünk, mely Caesarea kikötőjében várt bennünket.

Rögtön húsvét után fölkerekedtünk hát a part irányában – micsoda nagy karaván! Nyugodtan nevezhettük volna népvándorlásnak is. Hétköznapi formájában Jeruzsálem ötvenezres lélekszámú város volt (körülbelül mint Norrköping ma), de a húsvéti nagy ünnepekre százezerszám árasztották el a világ minden részéről özönlő jámbor zarándokok, zsidók és prozeliták (áttértek), de még „istenfélő” pogányok is (ezt a kifejezést szoktuk használni mi zsidók az olyan pogányokra, akik készséggel imádták Izrael istenét, anélkül, hogy cserbenhagyták volna érte saját régi isteneiket, s főleg a kellemetlen körülméltékedésnek nem akarták alávetni ma-gukat.)

A karavánban mi közvetlenül a római helytartó és kísérete mögött kaptunk helyet – ő volt az, aki József nagybátyámat kinevezte főpappá. (Nem Pilátus, hanem annak közvetlen elődje; a nevére nem emlékszem, mégha tudtam volna is akkor, hisz félig még kisfiú voltam.) A helytartó állandó rezidenciája ugyanis Caesariában volt, és csak olyankor jött Jeruzsálembe, ha jelenléte szükségesnek látszott, ami persze a legnagyobb mértékben aktuális volt a nagy ünnep alatt, amikor a hallatlan népcsődület mindig is hálás talajt kínált a messiási zavargásoknak. Ez a húsvét azonban szokatlanul zökkenőmentesen zajlott le, s a helytartó, amennyire csak hivatala engedte, kegyesnek s előzékenynek mutatkozott. – Mint ismeretes, Pilátus más politikát követett.

Szüleim egészen Caesariáig elkísértek bennünket, ahol sűrű könnyhullatás közt váltunk el egymástól, s én dobogó szívvel szálltam föl a *Delfin*-re, Naftali bácsi hajójára, mind a három nagybátyámmal s néhány más utassal együtt. Újonnan épített, egészen modern típusú hajó volt, két sor evezővel; a régi esetlen „triremiszek” a maguk három szintes evezősorával kimentek már a divatból. A bárka orrát ékesítő szobor egy zöld szakállú vént ábrázolt, akiről Naftali bácsi azt állította, hogy Jónás próféta, ám a hajósok Poszeidónnak nevezték.

III.

A tenger – a végtelen, a határ nélküli tenger! Micsoda látvány nekem, aki soha láttam nagyobb vizet, mint a mi kis mosdótálunk odahaza Galileában: a Genezareti tó!

Kora reggel volt, amikor fölszedtük a horgonyt. A hosszú, kettős evezősorokon

szikrázott a napfény, miközben az evező rabok obszcén dalaikat gajdolták. Nagy volt a hullámverés. Bácsikáim, akik már ismerték a tenger szeszélyeit, rögtön lehúzódtak a fedélzet alá fekhelyeikre, de engem gyönyörködtetett és szórakoztatott ez a hintázás a habokon. Persze csak az elején. Hamarosan furcsán kezdem érezni magam, és mikor a kormányos, Jona unokatestvérem meglátta sápadozó képemet, rámondított: – Menj a szélárnyékba okádni, szerencsétlen szárazföldi patkány!

De az én kétezer év előtti tengeribetegségem aligha érdekli a mai nyájas olvasót, azért hát ugorjunk egyet.

Naplemente után hamarosan láthattam, hogy a Nagy Medve csillagképe közvetlenül a hajóorr fölött lebeg: szóval északnak tartunk. Nem szándékoztunk ugyanis egyenest Alexandriába, mert nagybátyáimnak, mind a háromnak, fontos intéznievalóik voltak Antiokiában, s útközben Tyrusban kötöttünk ki először.

Tyrusban fölszedtünk néhány új utast is, köztük egy fiatal görögöt, Apolloszt, egy gazdag és előkelő antiokiai kereskedőcsalád sarját, akivel hamarosan szóba elegyedtem. Nemrég tért át a zsidó vallásra, és húsvétkor Jeruzsálemben járt, ahol körülmetélték és megkeresztelték Siloa szent tavában. Majd szárazföldi úton átment Tyrusba üzleti ügyeit intézni.

(A kevéssé tájékozott mai olvasót bizonyára meglepi Apollosz megkeresztelkedése. A kereszttség azonban kötelező volt minden pogány számára, aki át akart térni a zsidó vallásra. Köztünk, született zsidók közt ez nem volt oly gyakori, de néha azért előfordult, ha valakit oly nagyon elfogott a töredelem bűnei miatt, hogy semmivel sem érezte jobbnak magát a pogányoknál, és új életet akart kezdeni.)

Tyrusban egy templom hátsó falán láttam egy igénytelen emléktáblát arról a kétezer derék polgárról, akiket Nagy Sándor császár keresztre feszítettett a fölötti dűhében, hogy több mint nyolc hónapot kellett elvesztegetnie a város ostromával.

Míg Tyrusból Antiokia felé utaztunk, sokat beszélgettem Apollosszal, és hamar jóbarátok lettünk. Néhány évvel idősebb volt nálam, s egy alexandriai zsidó lánnyal volt eljegyezve, azért ment most Alexandriába, hogy megtartsák az esküvőt. Nekem őszintén bevallotta, hogy a zsidó vallásra való áttéréseivel először csak azt akarta elérni, hogy elvehesse a gyönyörű Ráchelt, akibe az örültség beleszeretett, de mióta alaposabban megismerte vallásunkat, komolyan el akart mélyedni benne, nem csak úgy, mint görög honfitársai.

– Hogy lehet hinni manapság Zeusban, mondta, mikor minden tanult ember tudja, hogy csak egy jelentéktelen rablókirály volt valamikor Kréta szigetén? Hiszen még a sírját is megtalálta ott Euhemérosz!

– Mit nem mondasz!, szoltam elcsodálkozva, tehát valóban létezett? Akkor talán a valóságban is olyan széleskörű szerelmi kapcsolatai voltak, mint ahogy beszélük?

– Az már egy másik história, mondta Apollosz. A régi időkben minden király,

uraság, előkelő család az istenektől szerette volna származtatni magát, elsősorban persze Zeustól. Ezért kellett Homérosznak s a többi udvari költőnek sarkantyúznia a fantáziáját, hogy ellássák őt minél nagyobb számú szeretővel.

Apollosz azt is elmesélte, hogy már az apja, aki pár éve meghalt, elhagyta a görögség régi istenhitét, és beavattatta magát az Attisz-misztériumokba, hogy feltámadásban és örök életben részesüljön.

Aztán mikor megérkeztünk Antiokiába, és kart karba öltve kószáltunk ebben a látványos, modern nagyvárosban, egyik nap elvitt Apollosz az apja sírjához, egy nagy temetőbe, a várostól keletre. A sírkövet egy egyszerű kereszt díszítette (a napnak és a feltámadásnak a szimboluma, magyarázta Apollosz), a felirat pedig tudatta, hogy a halott az ő megváltójába, Attisz Úrba vetett bizalommal múlt ki e világból.

Kérdeztem Apollosztól, hogy vajon ez az Attisz, akit Adonisznak is hívnak (azaz „úrnak”), ugyancsak élt-e a valóságban is, mint Zeus. Azt felelte, hogy nem tudja, de elképzelhetőnek tartja.

Apollosz koszorút helyezett a sírra. Majd a városba visszamenőben megjegyezte:

– Örömmel hallottam, hogy az apád farizeus, mert tudom, hogy a farizeusok a holtak feltámadását hirdetik, és nem csodálkozhatok eléggé, hogy viszont vannak állítólag más zsidó rabbik és írástudók, akik tagadják a lélek halhatatlanságát, és azzal támasztják alá ezt a nézetüket, hogy erről nem történik említés a szent iratokban. Én persze még nem vagyok eléggé jártas bennük, noha számos napot eltöltöttem az alexandriai királyi könyvtárban böngészésükkel, természetesen görög fordításban; de sajnos el kell ismernem, hogy semmit sem találtam bennük, ami a halhatatlansághoz fűzött reményeimet támogatná. Ellenkezőleg: egy napon a következő szövegre bukkantam az egyik írásban, mely bölcs Salamon király szerzeménye: „Az emberek fiainak vége hasonló az oktalan állatnak végéhez, és egyenlő végők van azoknak; amint meghal az egyik, úgy meghal a másik is, és ugyanazon egy lélek van mindenikben; és az embernek nagyobb méltósága nincs az oktalan állatoknál, mert minden hiábavalóság.” (Préd. 3:19, Károli Gáspár ford.) – Micsoda vigasztalan tanítás! Mennyire sajnálom szegény Salamon királyt, minden nagysága, dicsősége és bölcsessége mellett is!

Nagybátyáim üzleti ügyei hetekig visszatartottak bennünket Antiokia városában. Úgy állt a dolog, hogy Simon nagybátyám, az aranymíves nyomára bukkant egy hallatlanul értékes, cizellált dísztárgyakból, ékszerekből, drágakövekből, kámeákból álló gyűjteménynek, melynek egykori birtokosa állítólag nem kisebb személy volt, mint a pontoszi Monima királyné, a nagy Mitradatész kedvenc hitvese, aki a maga idejében a világ legszebb, legszellemesebb és legimádatosabb asszonya volt. Simon bácsi eleve biztos volt benne, hogy ha méltányos áron hozzájuthatna ehhez a kincshez, föltétlenül találna rá vásárlókat a legmagasabb római arisztokrácia körében. De ez olyan nagy üzlet volt, hogy testvéreit is mozgósította

mint érdekelteket. Egy Antiokiában élő föníciai aranyműves, aki Simon bácsi legmegbízhatóbb helybeli üzleti összeköttese volt, adta a tippet s maga is betársult. A kincs jelenleg egy előkelő hölgy házában volt letétben, akinek elődei annak idején közeli kapcsolatban voltak Monima királyné udvarával. Ez a hölgy, aki meglehetősen szerény körülmények közt élt, természetesen csak közvetítette az üzletet, s hogy tulajdonképpen kié volt a kincs, azt sohasem tudtam meg, vagy elfelejtettem.

Mikor végre sikerült nyélbe ütni az üzletet és a kincset biztonságosan elhelyezni a bárka rakterében, útra keltünk déli irányban egyenesen Alexandria felé. Május elején jártunk, az idő gyönyörű volt. A fedélzeten fogyasztottuk el ebédünket egy bíborral csíkozott sátorponyva alatt, és többnyire utána is ott ültünk (vagy hevertünk) egy-két palack bor mellett (ej, dehogyis palack: nagy cserépkorsó), és beszélgettünk erről-arról, többek között római pletykákról. Az emberkerülő és -gyűlölő császár Capri szigetére, a kastélyába húzódott, s a közhiedelem szerint egy sötét barlang mélyéből titkos mágiával kormányozta a világot. De Simon bácsi inkább úgy vélte, hogy alighanem iddoggál ott a barlangban; a katonái már fiatal korában Biberiusnak (iszákosnak) titulálták Tiberius helyett. Bácsikáim egyébként leplezett célozgatásokat is suttoztak egymás között, abban a hitben, hogy én úgysem értem, arról, hogy mit is csinálhat még Tiberius abban a barlangban. Én azonban szinte megsajnáltam a császárt, amikor Simon bácsi idézte egy levelének a kezdősorait, melyet állítólag a szenátusnak írt, és Simon bácsi szerint másolatokban terjesztenek Róma szerte: „Hogy mit írjak nektek, egybegyűlt Atyák, vagy hogy hogyan írjak, vagy hogy mit ne írjak – nyeljen el engem a pokol, ha tudom!”

– Ajjaj, Uramisten, szólalt meg Efraim bácsi, mi lesz velünk, ha így kormányozzák a világot!

– Ez a világnak végső korszaka, mondta Naftali bácsi. Nálunk Marseille-ben van egy kaldeus asztrológus, aki megjósolta, hogy a nap szeptember 21-én le fog esni a Forum Romanum kellős közepére. Nem azért, mintha elhinném, de manapság valóban minden megtörténhet velünk. Másképp volt ez az öreg császár idejében!

És bácsikáim megindultan emlékeztek vissza a jó öreg Augustus császárra, aki már tíz éve halott volt, s a legmegbízhatóbb tanúságok szerint fölszállt a mennyekbe. Kimondottan zsidóbarát volt, mint elődje, Julius Caesar is, és Izrael istene iránti tiszteletét is kimutatta azzal, hogy drága ajándékokat küldött a jeruzsálemi templomnak.

– Naja, szólt közbe Efraim bácsi, hacsak nem nagyrabecsült üzletfelét, Heródes királyt tisztelte meg inkább azokkal az ajándékokkal!

Egész utazásunk folyamán nagy élvezettel hallgattam bácsikáim érdekes társalgását – valóban tanulságos volt egy mucai legénykének, aki voltam.

Mi fiatalok, Jona unokatestvérem, Apollosz és én, persze szintén sokat beszélgettünk egymással. Jona, aki matematikát és asztronómiát tanult, elmagyarázta

nekem, hogy is van az a nappal és a holddal. Egy alexandriai professzor – a nevét elfelejtettem (számoszi Arisztarchosz – a szedő megjegyzése) – kiszámította (nemigen értettem, milyen eljárással), hogy a nap tizenkilencszer távolabb van a földtől, mint a hold, és mivel a nap és a hold ugyanakkorának látszik, ebből az következik, hogy a nap tizenkilencszer nagyobb a holdnál.

– No de hallod-e, Jona! – szólt közbe az apja; Miféle hajósmesékkal traktálsz te itt az ifjúságot? Méghogy a nap tizenkilencszer akkora volna, mint a hold! Mikor még a teve is látja, hogy ugyanakkorák.

– Hogy milyen messze van tőlünk a nap és a hold, szólt Simon bácsi, azt csak az a Magasságos tudja, aki teremtette s az égboltra tűzte őket, hogy világítsanak nekünk.

De Efraim bácsi, aki tanult ember volt, és sok tudós könyvet tartott raktáron kiadvállalatánál, megjegyezte, hogy egy vak, aki járatos a matematika világában, néha messzebb lát, mint az, akinek két szeme van a látásra.

Utunk első felében gyöngé déli szelünk volt, de ahogy kicsit már elhagytuk Ciprust, friss szél támadt északkeletről, úgyhogy hátszelet kapván fölhúzhattuk vitorláinkat, és hajónk hihetetlen sebességgel szállt előre. Egy este aztán, kevés napnyugta után, elkiáltotta magát az ór a hajó orrában:

– Fárosz a láthatáron!

Mindnyájan odarohantunk. Messze lent a láthatáron egy apró vörös csillag sejlett, tompa ködös fényvel. A világ nyolcadik csodája volt az, Alexandria világtornya.

Apollosz valami verset idézett, halkan, mintha csak magának, ahogy fölmerült emlékezetéből:

*Szemben Egyiptom partjaival, hol tágul a tenger
látköre, egy szigetet mos a víz, melynek neve Fárosz;
Annyira van csak a száraztól, hogy a fűrge vitorlás
gályának hátszéllal nem több egynapi útnál.
Kényelmes kikötő, hol ivóvíz vár a hajósra,
még mielőtt nekivágna a hosszú tengeri útnak.*

– Hát ebben ugyancsak melléfogott az öreg Homérosz, szólt Efraim bácsi, vagy meglehet, hogy a Nilus iszapja alaposan feltöltötte a deltavidéket azóta. Mert napjainkban, hála Isten, nincs már egy egész napos hajóútnyi távolság Fárosz és a part között. A szigetet a várossal összekötő móló hossza csupán hét stádium, kényelmesen megjárható egy negyedóra alatt.

A tompa fényű apró vörös csillag a horizonton lassacskán mind nagyobb és fényesebb lett, és hamarosan túlragyogta az igazi csillagokat. És pár kurta óra múlva befordulhattunk Alexandria kikötőjébe.

IV.

Alexandriában megszámlálhatatlan ember nyüzsgött, ahogy én láttam, a tenger fővenyénél és az égbolt csillagainál is több, és kétlem, hogy valaki valaha is megkísérelte megszámlálásukat. Az én avított német társalgó lexikonomban az áll, hogy azidőtt hatszázezer volt a város lakóinak száma. Hát azt el is hiszem, de még több is lehetett. (De hogy micsoda finesszel vitték végbe ezt a népszámlálást utólag, annyi idő után, a jó fene tudja. Megszámlálták talán a földben a koponyákat?)

Mi zsidók legalább egyharmadát tettük ki a város lakosságának. A legtöbben persze szegények voltak, de ők is szorgalmasak és takarékosak; sokan voltak a jómódúak és vagyonosak, mint Efraim bácsi, némelyek pedig mérhetetlenül gazdagok. A leggazdagabbat Alexandernek hívták, ő volt a vámhivatal vezérigazgatója. (Vagyishogy korántsem volt ő hivatalnok, mint egy mai svéd vezérigazgató, hanem ama pénzemberek konzorciumának a feje, akik a vámokat bérbe vették. Ez az üzleti ág, mint ismeretes, nem örvendett valami nagy megbecsülésnek a jámbor zsidók szemében, de Alexanderrel, aki arannyal és ezüsttel vonatta be a jeruzsálemi templom kilenc kapuját, kivételt tettek.) Alexander Efraim bácsi baráti köréhez tartozott, így hát nekem is sokszor volt alkalmam találkozni vele és Filón nevű fivérével, aki a filozófia igen nagy tekintélyű professzora és nekem sok éven át tanárom volt. Igaz, hogy az egyszerű és régimódi emberek szerint túlságosan is fölhígította ősi tisztaságú zsidó vallását holmi újmódi és fölfoghatatlan platóni filozófiával, de a tanulóifjúság rajongott érte, és előadásait majdnem annyi görög látogatta, mint ahány zsidó.

A városban különben persze a görögök voltak túlsúlyban. Az ott lakó rómaiak, főleg hivatalnokok és katonatisztek, szerencséjüknek tartották, hogy görögül beszélhettek, és egyebekben sem különböztek nagyon a görögöktől. Egyiptomiakat nemigen lehetett látni. Kiszorították őket a város egy távoli délnyugati zugába, ott morzsolgatták szürke napjaikat, a papok kivételével, akik továbbra is nagy tekintélynek örvendtek.

(Abban a korban a görögök és a rómaiak ugyanúgy bálványozták „Egyiptom bölcsességét”, mint ahogy manapság az a sok kótyagos angol és amerikai, persze főleg némberek, „az indusok titkos bölcsességéről” áradoznak.)

Tanulmányaim első és legfontosabb célja persze a görög nyelv elsajátítása volt, az „igazi” görög nyelv, amelyet a művelt emberiség használt szóban és írásban, nem az a „pidzsin”-görög, melyet keleten beszéltek, Galileában is mintegy a lakosság fele, s amelyet én is tudtam már gyermekésem óta. Tanultam latinul is, mert Efraim bácsi úgy vélte, hogy egy fiatalembernek, aki érvényesülni akar a világban, ismernie kell azt a nyelvet, amelyet a világ urai beszélnek. Később, mint már említettem, járhattam Filón bölcsészeti előadásaira is. Nagyon érdekeltek, és beképzelttem magamnak, hogy értem is őket. Könnyen megy az, ha az ember fiatal.

Efraim bácsi ráadásul irodai munkára is befogott a vállalatánál, ami főleg abban állt, hogy a másolatokat kellett egybevetnem, de arra is nyílt alkalmam, hogy az ügyvitel minden ágába betekintést nyerjek. Az áruállomány zömét vallásunk szent iratai tették ki görög fordításban; ezek iránt óriási volt a kereslet Alexandria és az egész világ zsidósága körében, akik egy szót sem tudtak héberül, de a görögök és a rómaiak között is. (A nyugati világban egyre többen ábrándultak ki régi istenekből, és fordultak a divatba jött keleti vallásokhoz.) A könyv azonban igen drága portéka volt akkoriban, és az „Írások” teljes gyűjteményének kiadását csak egyik-másik zsinagóga megrendelésére eszközölték; egyébként külön adtak ki s árusítottak egy-egy írást; a kereslet persze nagyonis változó volt az ilyenek iránt. A legkelendőbbek közé tartozott Jób könyve és a Prédikátoré; sokszor a bírálatokat is vitairatokat is beletették ugyanabba a könyvtekercsbe, ily módon kerültek aztán együvé abba a nagykönyvbe, melyet Biblia néven ismerünk. A Jónás próféta kalandjairól szóló könyvecske kedvelt szórakoztató olvasmány lett. De a legnépszerűbb és legkelendőbb az a kisterjedelmű írás volt, amelyet „Dániel jelenései” néven hoztak forgalomba, a nagyobb prófétakönyvekből vett kivonat, amely a világ küszöbön álló pusztulásáról és egy Messiás eljövételéről jósolt, az „Emberfiáról”, aki az ég felhőiben leszen eljövendő nagy hatalommal és dicsőséggel, hogy leverje a pogányokat, és örök időkre megalapozza a földön Izrael népének uralmát. Az óriási keresletnek hála, ezt a könyvecskét igen olcsón adhattuk.

Egyébként volt ennek az írásnak egy érdekessége, mely megérdemli, hogy fölfigyeljünk rá. Míg Dániel könyvének, melyből vétetett, az elejét és a végét héberül írták, mint ahogy a többi szent iratot is, a könyv középső részét, amely az „Emberfiáról” szóló „jelenéseket” tartalmazza, arámi nyelven. Aminek az lett a következménye, hogy egyetlen más szent iratunk sem ért el akkora ismertséget és olvasottságot a zsidóság minden rétegében, főleg Palesztinában, ahol eredeti nyelven olvashatták. A többi szent szöveget általában a rabbik fejtegetései által ismerték meg, ám „Dániel jelenéseit” hovatovább minden zsidó a saját szemével olvasta, akik pedig nem tudtak olvasni, azok fölolvastatták maguknak. Szent iratainkon kívül Efraim bácsi kiadói tevékenysége kiterjedt úgyszólván az irodalom minden területére, a legkomolyabb tudományos munkáktól kezdve Elephantis író nő meglehetősen sikamlós szerelmi tanácsadójaig; álmofejtő és asztrológiai könyvecskékre, sőt szakácskönyvekre is.

Mint már említettem, a keleti vallások erősen divatba jöttek a görögök, de még a rómaiak közt is. Ha egy pogányt megszállt a lélek ihlete – „pneumatikus” lett, mint mondani szokás – buzgó áhítatában nem Zeuszhoz vagy egy másik ősi istenéhez folyamodott, hanem inkább az Iszizskultuszhoz, az Attiszmisztériumokhoz vagy a Mithravalláshoz fordult. Eredményes volt ugyan a zsidó misszióstevékenység is, de az már, amennyire megítélhettem, túl volt virágzása tetőfokán. A mi vallásunk képtelen volt valami bizonyosat ígérni feltámadásról és örök életről, ezért máris hátrányul indult a versenyben. A Mithravallással ellentétben mi

zsidók nem kínálhattunk holmi szent lakomát, amelyen a hívők kenyér és bor színe alatt ehettek s ihatták isten testét és vérét, hogy ezáltal részesüljenek az ő halhatatlanságából. Az Iszisz- és Attiszvallással ellentétben nekünk nem volt olyan istenünk, aki meghalt, majd föltámadott, akinek halálát szívettépő jajongással és gyászdalokkal sirattuk, harmadnap feltámadását pedig egetverő ujjongással üdvözlöttük volna. Holmi női istenséggel, csodatévő madonnaképmásokkal sem rendelkezünk, mint Iszisz szobra, ölében a Horusz-gyermekkel, akihez a hívők, elsősorban a fehérszínű, minden bajukkal-bánatukkal fordulhatnak. Egy szó mint száz: mi nem haladtunk a korrallal. Nekünk még egy tisztességes poklunk sem volt, hogy azzal ijesztgessünk: „Boldogok azok, akik hisznek, a többiek meg égnék majd az örök tűzben!” – hallottam hosszú időn keresztül harsogni egy hírhedt prófétát (nem tudom már, melyik vallás érdekében agítált) Alexandria utcáin és terein. Ilyen hatékony meggyőző-eszközökkel a zsidó rabbik nem rendelkeztek.

*

Útitársam s jóbarátom Apollosz röviddel Alexandriába érkezésünk után megtartotta lakodalma a gyönyörű Ráchellel, aki mellesleg Alexander és Filón unokahúga volt. Magam is részt vettem az esküvőn, melyet hagyományos zsidó szokás szerint a salomoni Énekek Énekéből vett nászdalokkal és táncjátékokkal ünnepeltek. A lakodalmi ebédből egy hatalmas ezüsttál maradt meg emlékezetemben jókora császárhomárokkal megrakva. Ezt az ingyencsészt soha korábban nem kóstoltam meg; ártatlanságomban meg voltam győződve róla, hogy mi zsidók el vagyunk tiltva tőle, mint mindentől, „ami tavakban s folyókban él, de nincs uszonya s pikkelye”. Alexandriában azonban ilyen csekélységet nem vettek olyan komolyan, mint odahaza Palesztinában, és Efraim bácsi igyekezett elosztatni vallási aggályaimat:

– Mózes sohasem tiltott volna el bennünket a homár-evéstől, ha csak egyszer is módja lett volna megkóstolni. És különben is: a homárnak talán nincsen pikkelye? Nézd meg a páncélját: nem elég ez pikkelynek? Én már csak igazhitű zsidó vagyok, de gondolom, mindenben fontos a mértéktartás.

A színházzal s egyéb nyilvános szórakozással is úgy voltunk körülbelül, mint a homárral: nem tartották jámbor és hithű zsidókhöz illőnek, hogy cirkuszbá, színházba menjünk, de azért csak mentünk. Apollosz és jómagam sem voltunk kivételek: alaposan kivettük a részünket a szórakozásból. Menandros vígjátékaiból sokat láttunk; azóta elveszték. Régimódiaknak tartották ugyan őket, de azért jól lehetett mulatni rajtuk, hisz elsőrangú színészek játszottak bennük a világ első színpadán. A régi klasszikus tragédiákat kevésbé élveztem, mivel sajna sohasem voltam különösebben zeneértő. Teletömték ugyanis őket mindenféle muzsikával, nagy bravúráriákkal s egyebekkel, úgyhogy idővel)

amolyan operaféle lett belőlük. De így is nehezen állták a versenyt a könnyűerkölcsű pantomimokkal, a kolosszális látványos darabokkal, amelyekben égő palotákat, véres ütközeteket, kötélzáncos elefántokat mutattak, no meg a modern bohózatokkal, melyek persze gátlástalanul disznólkodtak.

A színház után pedig – amely mindig nappal, ragyogó napfényben játszott – beülhetett az ember egy jobb ebédre a világváros valamelyik elegáns luxuséttermébe, ahol egyiptomi bűvészek, néger atléták, hastáncosnők és más varietéartisták szórakoztatták a vendégeket.

Na és a szerelem – az első szerelem! Ó, akár egy egész könyvet megtölthetnék alexandriai diákeveim derűs emlékeivel! De minthogy ez a szerény iromány tulajdonképpen Jézussal való felületes személyes ismeretségemről volna hivatva beszámolni, Jézusról, akinek sohasem volt alkalma Alexandriába utazni, belátom, hogy kissé tömörítenem kellene mondanivalómat.

A világvárosban töltött öt-hat év alatt természetesen rendszeres levélváltásban voltam apámmal, aki mindenről tájékoztatott, ami csak otthon történt, akár a családukbán, akár másutt. Egyik levelében azt is megírta apám, hogy a római helytartót, aki József bátyámat kinevezte főpappá, s aki iránt ezért szinte némi rokonszenvet éreztünk, leváltották s helyébe kineveztek valami Pontius, Pilátus családnévűt, akiről senki sem tud semmi közelebbit. (Efraim bácsi hallott ugyan a Pontiusokról, hogy az egy ősrégi, nagyon előkelő, de koldusszegény patriciuscsalád, és ha az új helytartó közülük való, akkor nagystílusú zsarolásokra és harácsolásokra lehetünk elkészülve. De meglehet, hogy csak egy felkapaszzkodott törtető, ami semmivel sem ígér jobbat.)

Egy másik levelében – az utolsóban, amit kaptam tőle Alexandriában – azt írta apám, aki korántsem volt még öreg, hogy egészségi állapota az utóbbi években nem valami kielégítő, és úgy érzi, hogy fogytán van az ereje. Ezt olvasván heves sírásra fakadtam, s elhatároztam, hogy azonnal hazautazom.

Levele végén pedig ezt írta apám:

„Itt Galileában egy új „barabba” lépett fel, s mit gondolsz, ki az? Bizony senki más, mint az a Jézus, a József kőműves fia, akire biztosan emlékszel, a te Simon pajtásodnak legöregebb bátyja.”

(„Barabba”, azaz „atyjafia, atyafi, apafi” – ragadványnév, melyet a hithű zsidók az álmessiasoknak szoktak adni, akik „Isten fiának” nevezetik magukat, és tiszteletlen bizalmaskodással atyjukként emlegetik a Mindenhatót.

V.

Hogy a fene enné meg – az embernek nincs egy perc nyugta! Mikor javában útra készülök Alexandriából Galileába, jön ez a Kasper és szememre hányja, hogy már napok óta egyedül hagyom üldögelni a Tengerikígyóban (Biztos beszéltem már az első fejezetben a „Nagy Tengerikígyó” borházról.

Koppenhágában borháznak az olyan helyiséget nevezik, ahol a whisky valamivel olcsóbb, mint a nagy kávéházakban.)

– Mi van veled, Jägerstam?, kérdezte Kasper. – Csak nem írsz? Beteg vagy? Remélem, nem súlyos?

– Emlékirataimon dolgozom, feleltem.

– Mikor én meg mindig is analfabétának képzeltek! Főleg ezért is vonzódtam hozzád. Semmit sem tudok kezdeni az olyanokkal, akik írnak.

(Kasper maga is írogat olykor, humoreszket s egyéb firkálmányt, ha a festéshez nincs ihlete. De nem szereti a konkurrenszeket.)

No, ennek a szép szeptemberi napnak öröme megkönyörültem Kasperen, és leballagtam vele a Tengerikígyóba. Délután ötre járt, éppen ebédidő nálunk, az egész helyiségnek teknősbékaszaga volt (ez a dán nemzeti eledel, borjúfejből készítik), de volt „gulyás”, krumpplisragu és vegyesvagdalék is. Biccetettünk Salomonsennek, a vendéglősnek, no meg Iversennek, a „Jövő Reménysége” temetkezési vállalat pénztárosának, aki teknősbéka-adagja mellett ült, Alexendersen pincérnek, aki máris jött a vizskinkkel. Kaspernek sok mesélnivalója volt. Előző nap este a Tivoliban szórakozott két hölgy társaságában; Irma Jensen kisasszony volt az egyik (a Vasko de Gama mosodából), a másik meg barátnője, Oda Hansen kisasszony (a Columbus Tojásából). De én diszkrét ember vagyok, azért nem adom tovább, amit Kaspertől hallottam. (Kasper nős volt egypárszor, de jelenleg nem volt felesége.)

Beszélggettünk erről-arról, többek között a vallásról is. Az utóbbi időben Kasper „pneumatikus” lett, ahogy mi annak idején mondtuk Alexandriában, vagyis „áhitatos”, akit „megszállt a lélek”. Nekem ugyan az volt a véleményem, hogy nem áll jól neki, de úgy látszik, korunkat valami erős vallásos szellem járja át, és Kasper mindig is sokat adott arra, hogy ne maradjon el a kortól. Az ódivatúság a legrosszabb, amit csak el lehet képzelni.

(Ami engem illet, előbb-utóbb csak be kell vallanom, hogy nem vagyok istenfélőbb, mint embertársaim többsége. Előző életemben hithű zsidó voltam, de mértékkel és értelemmel, mint nagybátyám, Efraim. Mostani létemben természetesen keresztény vagyok, akit a svéd királyi államegyház tagjának kereszteltek s konfirmáltak; mindkettőben a Jakab-egyházközség néhai káplánja, Leopold működött közre, akivel később egy este pertut ittunk a „Három Korsóban”, ahol öreg napjaiban törzsvendégként üldögélt groggja mellett. De egész lelkialkatomnak megfelelően mindig is az voltam, akit általában „e világ gyermekének” szoktak mondan.)

A Tengerikígyóból hazafelé tartva benéztünk Josef Marinhoz. Olyankor, ha a boltjában kiszolgál, mindig egy avitt, ódivatú, kétsoros bonjour (szalonkabát) volt rajta, dán szóhasználattal „diplomát”, a „békevilágból”, vagyis a háború előtről; gombok nélkül, a derekán egy vitorlakötéldarabbal összefogva. De ha kimegy a városba, mindig tisztességesen fel van öltözve. Ahogy ott ültünk s

beszélgettünk, bejött egy ifjú nagydiák és egy könyv után érdeklődött. A fiatal Kristensen, a Jövő Reménye pénztárosának, Iversennek unokaöccse papnak tanult. A könyv, amit keresett egy görög szótár volt az Új Testamentumhoz.

– Igen, Kristensen úr, azzal valóban szolgálatára lehetek, mondta Josef Marin. „Lexicon graeco-latinum in libros novi testamenti”. Szerzője Carolus Ludovicus Wilibaldus Grimm, a teológia és filozófia doktora, a jénai egyetem professzora, a szász nagyhercegi káptalan titkos tanácsosa, a Fehér Sólyom és az Ernestin-rend lovagja; harmadik javított és bővített kiadás, Leipzig, 1888. Ez az egész litánia latinul, természetesen. – Megfelel? Kitűnő munka, amelyből Németország, Skandinávia, Hollandia teológusainak nemzedékei merítették a bölcsességet. Nem szívesen adom el, magam is használok ugyanis néha mint szórakoztató olvasmányt. De tessék, parancsoljon! Tíz korona. – Am bizonyos esetekben kritikával kell használni.

– Hogyhogy?, kérdezte a fiatal Kristensen, talán elavult?

– Nem jobban, mint hogy ma is kitűnően használható, de azért nem árt, ha egy kis ésszel forgatjuk. Üssük fel például – hm, hol is, csak úgy taláломra... – Igen, lássuk a *Barabbás* címszót. De apropó – mit gondol Kasper barátunk, miféle szerzet volt ez a Barabbás?

– Barabbás, válaszolt Kasper, az ugye a bűnbánó lator volt?

– Sejtettem! Éppen ezt a feleletet vártam! Köszönöm, Kasper testvér! De lássuk most, mit tud mondani róla Grimm. Mindenekelőtt elmagyarázza, hogy a szó arámi, jelentése pedig „filius patris”, vagyis „atyafi”, az atya fia. Ez így helyes. De a folytatás: „latro captivus” – elfogott rabló – ez már hülyeség. Szemérmetlen rágalom! Barabbás egyáltalán nem volt rabló, csak később, jóval a halála után lett az, a negyedik evangéliumban. Márk evangéliumában azonban, mely a ránkmaradtak közül a legrégebb, egyszerű derék ember, akit egy zavargás vagy felkelés – a görög nyelv nem tesz különbséget e két fogalom között – résztvevőjeként foglyul ejtettek. „Megkötöztetve ama lázadókkal együtt, akik a lázadás alkalmával gyilkosságot követtek el.” – „A lázadás” határozott formája arra mutat, hogy ismert dologról van szó, úgyhogy fel kell tételeznünk, hogy az eredeti Márk-evangélium említette már egy azóta elkallódott részben. – Lukács nagyjából ugyanazt mondja Barabbásról, amit Márk. Máténak pedig nincs más megjegyezni-valója róla, csak annyi, hogy „nevezetes” vagy „hírhedt” fogoly volt. Ez nem valami sok, de annyit legalább sejtethünk belőle, hogy nem mellékszereplő volt abban a lázadásban, hanem inkább felbujtó vagy éppen vezér. Miféle lázadás lehetett az voltaképpen? Minthogy röviddel húsvét előtt történt, amikor Jeruzsálemet hihetetlen tömegben özönlötték el a világ minden részéből odaigyekvő jámbor és fanatikus zsidók, s minthogy az evangéliumok szerint éppen azon a húsvéti ünnepen egy új Messiás lépett föl, Jézus tudniillik, föltehetünk százat egy ellen, hogy a „lázas” szó messianisztikus zavargásokra céloz. Hogy Jeruzsálemben röviddel húsvét előtt egy új Messiás föllépése megeshet zavargások nélkül, azt még csak

elképzelni sem lehet.

„Barabbás” azaz „atyjafia” nyilván melléknév, ragadványnév volt, annál is inkább, mert Márk kifejezetten „egy Barabbásnak nevezett”-nek írja. Hogy hívták hát tulajdonképpen? Nos, erre a kérdésre megadja nekünk a választ a derék Grimm: Jézusnak hívták! Grimm ugyanis kifejti, hogy Máté evangéliumának ama kézírataiban, melyekről Originész beszél a harmadik század első felében, és „egyéb tanúságok” szerint is, „Jézus Barabbás” állt.

Mit kiáltottak tehát a zsidók, amikor Barabbás elbocsátását kérték Pilátustól? Nos, ezt kiáltották: „Bocsásd el nekünk Atyjafia Jézust!”

A fiatal Kristensen kissé zavartnak látszott.

– Ez valóban különösnek hangzik. Hogy kell ezt értenünk?

– Hja, Kristensen úr, tőlem ne kérdezze! Én nem tudok többet erről, mint amit bárki kiolvashat az evangéliumokból és ebből a régi szótárból, amelyet a teológusjelöltek számtalan nemzedéke forgatott. Kérdezze meg tanárától, az exegétika professzorától! Kérdezze meg Oskar Andersen professzor úrtól! Ő országgyűlési képviselő is, jól ért a kompromisszumokhoz!

A fiatal Kristensen alkudni is elfelejtett a szótár árából. Előhalászott egy tízest, és eltűnt a kincsével.

– Nahát, az angyalát!, kiáltott föl Kasper. – Sose gondoltam volna rólad, Marin, hogy ilyen rátermett eladó vagy! Amerikában már multimilliomos lennél!

VI.

Igazi itéletidő volt, szakadt az eső, fújt a szél, amikor a tél közepén egy napon hajóra szálltam Alexandriában. Nyomorúságos egy hajó volt, s az utazás is minden vonatkozásban kellemetlen. De végül mégis célhoz értem, s az első ismerős, akivel Caesariában partra lépve összefutottam, gyermekkori barátom, Simon volt, Jézus öccse, aki a kikötőben kapott munkát az új vámház építésénél. (Apjához hasonlóan ő is kőműves volt.) Meghívtam, hogy ossza meg velem szerény reggelimet egy közeli vendéglőben. Ott ültünk és beszélgettünk egy órácskát. Hallottam tőle újságot eleget. Hogy apja, az öreg József meghalt pár éve; keresztelő Jánost (egy téritőprédikátort, akiről apám is írt egyet s mást leveleiben) elfogatta Antipas tartományfő, mert attól félt, hogy saját népszerűségétől elbizakodva kedve támad fölcsapni Messiásnak és nyugtalanságot kelt; egy Makarunt nevű kis erődbe záratta a Jordán túlfelén. Némelyek szerint már meg is ölték. Antipasnak az volt az elve, hogy az ilyesmit legjobb csírájában elfojtani. (Ebben az apjára ütött, de különben nagy csirkefogó volt.) Simon tele volt aggodalommal bátyja, Jézus miatt, aki a Keresztelő legbuzgóbb hívei közé tartozott.

– Jézus egy ideig elhitte, hogy a Keresztelő valóban Messiás, mondta Simon. – Számos hívőt toborzott neki Galileából. (Maga a Keresztelő többnyire

Perében tartózkodott, a Jordánon túl, amely ugyancsak Antipas felségterülete volt.) Mostanában azonban Illés prófétának hiszi őt Jézus; János elfogatása után pedig annak hívei seregestül álltak át hozzá, és úgy néznek föl rá, mint aki beteljesíti a próféciákat. Csak az Isten tudja, mi lesz ennek a vége!

– Ő maga is Messiásnak hiszi magát?, kérdeztem.

– Pszt!, ijedt meg Simon, senki sem hall bennünket?

A fogadós akkor éppen nem volt bent, magunk voltunk a helyiségben.

– Hogy Messiásnak hiszi-e magát?, suttogott Simon. – Attól félek, hogy igen. Rákapott, hogy „emberfiának” nevezgesse magát, s hogy mit akar ezzel mondani, nem nehéz kitalálni. Ki ne olvasta volna „Dániel jelenéseit”? Anyánk mellesleg azt hiszi, hogy megháborodott, és az igazat megvallva mindig is különös volt egy kicsit. Sehol sincs nyugta, csak erre-arra lézeng a világban. Pár évvel ezelőtt úgyszólván elintézett dolog volt, hogy elveszi egy elég tehetős tiberiási vámos özvegyét – a nők mindig is bolondultak utána. De akkor hirtelen világgá ment, hónapokon át a hírét sem hallottuk, és semmibe lett belőle. Az özvegy másé lett azóta. Megvallom, én nem állhatom meg, hogy ne csodáljam mindennek ellenére. Kivételes szónoki tehetség, azt senki sem tagadhatja, ami pedig az ördögűzést és a gyógyítást illeti, abban aligha múlja felül valaki, jóllehet igen nagy a konkurrencia.

Simon eleven, talpraesett fiatalember volt, akivel öröm volt társalogni. Most azonban bejött a fogadós, nekem pedig ugye folytatnom kellett utamat Tiberiásba. Simon, aki ismerőse volt a fogadósnak, bemutatott neki mint a tiberiási Jona rabbi fiát; ezért aztán minden nehézség nélkül bérelhettem egy szamárkancát. Majd miután csak úgy kutyafuttában körülnéztem a városban, s fölfigyeltem néhány új templomra – egy Attisz-szentélyre és egy Iszisz-kápolnára egy madonnal a kapuboltozat fölött – fölültem kis Roszinantémra és hazafelé kocogtam.

(Folytatása következő számunkban)

Fordította: **Szente Imre**

Benczédi Iлона: Padon